
ЯЩУК О.В.,
старший викладач,
Національний технічний
університет України «Київський
політехнічний інститут»,
м. Київ, Україна

АСПЕКТИ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ВТНЗ

Фундаментальність сучасної вищої технічної освіти забезпечується якістю підготовки фахівців до професійної діяльності і всебічним розвитком особистості з метою реалізації у різних сферах життя. У статті розглядається та аналізується проблематика шляхів гуманітаризації навчання майбутніх інженерів. Також визначається роль культури викладача в гуманітарному розвитку особистості.

Ключові слова: гуманітаризація, вищий технічний навчальний заклад, вища освіта, викладач, культура, розвиток особистості.

Фундаментальность современного высшего технического образования обеспечивается качеством подготовки специалистов к профессиональной деятельности и всесторонним развитием личности с целью реализации в различных сферах жизни. В статье рассматривается и анализируется проблематика путей гуманитаризации обучения будущих инженеров. Также определяется роль культуры преподавателя в гуманитарном развитии личности.

Ключевые слова: гуманитаризация, высшее техническое учебное заведение, высшее образование, преподаватель, культура, развитие личности.

The fundamentality of modern higher technical education is provided by both training quality towards professional activity and in-depth personality development aimed to personal fulfilment in different fields of life. The combination of professional knowledge and skills with moralities and cultural wealth signifies all round personality development. The article considers range of problems regarding humanitarization of future engineers training. The essence of the notion "humanitarization" is analyzed. The general obstacles to the use of

humanitarian approach in higher education are defined. The role of pedagogical teacher culture in humanitarian development of personality is specified as well.

Key words: *humanitarization, higher technical education establishment, higher education, teacher, culture, personality development.*

Постановка проблеми. Сучасна вітчизняна вища освіта розвивається під впливом політики інтеграції нашої держави у європейське суспільно-політичне, економічне, культурно-освітнє середовище. Долається нелегкий шлях змін на всіх рівнях освіти, відбувається трансформація і осучаснення змісту освіти, переглядаються підходи до здійснення освітнього процесу в контексті його гуманізації, спрямованої на розкриття навчальних і творчих можливостей особистості, її культурного, морально-етичного потенціалу.

Разом з тим, невідпинний глобальний розвиток інноваційних технологій у галузі науки і техніки, всеохопна комп'ютеризація та гаджетизація багатьох сфер людської діяльності стає чинником, що обумовлює пріоритетні зміни шляхів і засобів навчання, отримання знань у вищій освіті. Сьогодні перед освітянами постають проблемні та дискусійні питання щодо перспектив всебічної технізації навчального процесу у вищій школі, що зокрема передбачає інтенсифікацію навчання, можливість отримувати навчальну інформацію і опановувати основи певного фаху самостійно, дистанційно, без втручання викладача, а також щодо гуманітарної складової змісту освіти, що визначається дотриманням культурно-освітніх традицій,

формуванням культурних цінностей, морально-етичних установок, у чому просвітницьку, культуротворчу та виховну роль викладача неможливо применшити.

Актуальними стають такі проблеми вищої освіти як здатність фахівця з вищою освітою вписатися в єдиний освітній простір у рамках світового співтовариства, академічна мобільність, транскультурна грамотність [6, с. 23]. У світлі цього окреслюються тенденції всеохопного оновлення змісту сучасної освіти, з-поміж яких – досягнення адекватного світовому рівню загальної і професійної культури суспільства, формування у студентів відповідної сучасному рівню знань і рівню освітньої програми картини світу, інтеграції особистості у національну та світову культуру [6, с. 168].

Лейтмотив змісту сучасної вищої освіти полягає у тому, що не лише сукупність професійних знань та вмінь, а і їх синтез із моральними якостями, ціннісними орієнтаціями, загальною культурою особистості є показником всебічно підготовленого спеціаліста [6, с. 7]. Процес здобуття вищої освіти передбачає формування професійної майстерності і, разом з цим, гармонійно розвиненої, духовно багатой, задоволеної життям особистості [10, с. 239]. Проте існує ряд проблем, пов'язаних із здійсненням шляхів гуманітаризації

освіти та навчання у вищих навчальних закладах та зокрема у вищих технічних навчальних закладах. Загальні причини труднощів вбачаються у наслідках кризи системи освіти і діяльності вищої школи на початку 90-х років, яка, з одного боку, перестала адекватно відображати потреби суспільства в підготовці спеціалістів вищої кваліфікації, з іншого боку – потреби особистості у розвитку, що було викликано відсутністю об'єктивних мотивацій, ігноруванням культурних традицій, вузькою спеціалізацією ВНЗів [6, с. 5].

Аналіз досліджень і публікацій.

Важливість ролі гуманітаризації як важливого аспекту трансформації змісту сучасної вищої освіти декларується і обґрунтовується у працях і дослідженнях багатьох вітчизняних педагогів та науковців сучасності – В. П. Андрущенко, С. У. Гончаренка, Г. І. Ващенко, М. Г. Жулинського, М. З. Згуровського, Г. С. Костюка, В. Г. Кременя, І. П. Манохи, П. М. Петровського, М. М. Фіцули, В. Я. Яблонка. В історичній ретроспективі спорідненість поглядів на проблему виховання і навчання людини в контексті її духовно-морального розвитку і гуманістичних аспектів взаємодії з природою та суспільством простежуються у педагогічній спадщині відомих європейських філософів та вчених Я. А. Коменського, А. В. Дістервега, Г. Спенсера, а також вітчизняних мислителів Г. С. Сковороди, В. В. Зеньківського, К. Д. Ушинського.

Оскільки у нашій статті розглядається проблематика гуманітаризації у контексті вищої технічної освіти та формування всебічно розвиненого майбутнього інженера, окремо варто згадати неперевершеного, видатного генія епохи італійського Відродження, гуманіста Леонардо да Вінчі, у якому

поєднувалися талант винахідника й інженера, художника і письменника, скульптора і архітектора. Вважаємо, що викладачам вищих технічних навчальних закладів корисно орієнтувати сучасних студентів, майбутніх інженерів на такі ідеали історичного минулого, долучаючи до поціновування культурної спадщини з метою сприяння усвідомленню важливості вивчення гуманітарних дисциплін разом з інженерно-технічними дисциплінами і підвищенню до цього мотивації.

Мета нашої статті – розглянути загальні шляхи та обґрунтувати необхідність гуманітаризації навчального процесу вищого технічного навчального закладу, а також визначити роль і вплив культури викладача у формуванні гармонійного розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу.

Фундаментальність і якість сучасної вищої технічної освіти полягає у збалансованому поєднанні інженерно-технічних дисциплін з дисциплінами гуманітарного циклу.

Гуманітаризація освіти, що покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості і планетарне мислення проголошена як один з провідних принципів реалізації Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”) [8].

Разом з тим, в умовах технократизму як кризового явища у системі вітчизняної вищої освіти виникають труднощі у здійсненні гуманітаризації навчального процесу й оптимізації співвідношення технічних і гуманітарних дисциплін, оскільки технократичне спрямування системи освіти передбачає підготовку вузькогалузевих фахівців і формалізацію навчання гуманітарних дисциплін у ВТНЗ. С. Д.

Белкіна, зокрема, стверджує, що “системоутворюючим чинником, який визначає зміст освітньо-професійної підготовки фахівця за відповідним напрямом або спеціальністю, слугує об’єкт його майбутньої професійної діяльності” [1, с. 17]. Проаналізувавши складники чинних державних галузевих стандартів для базових інженерних напрямів підготовки, автор цитованого дослідження робить висновки про наявність суттєвої суперечності між відповідністю визначеному об’єкту майбутньої професійної діяльності змісту професійної та практичної підготовки і «відірваністю» від нього змісту гуманітарної підготовки [1, с. 17]. Зазначена проблема обумовлюється сукупністю багатьох факторів, з-поміж яких – інформатизація та індустріалізація, інтенсифікація розвитку інноваційних технологій, поява нових винаходів у галузі техніки, що спричиняє до потреби у фахівцях в окремій вузькій технічній галузі.

У глобальному сенсі нехтування гуманітарними принципами розвитку особистості і її самореалізації у житті і суспільстві, загальнолюдськими духовними цінностями, незнання філософії як сукупності об’єктивних законів пізнання дійсності і природи, зловживання експериментуванням з природою і її ресурсами, покладання на поліпшення якості і комфорту життя шляхом його технізації, надмірна технократизація і техногенізація суспільства призводить до найгіршого сценарію розвитку подій і катастрофічних, не виправних наслідків – згадаємо техногенний катаклізм світового масштабу на Чорнобильській АЕС.

Проте у світлі реформ і змін на всіх рівнях сучасної вищої технічної освіти спостерігаються зрушення у переформатуванні підходів до якісної всебічної підготовки інженерів з урахуванням

гуманітарної складової.

Гуманітаризація освітнього процесу у вищих технічних навчальних закладах – це багатоаспектне явище, зумовлене об’єктивними і суб’єктивними потребами у всебічному гармонійному розвитку особистості для реалізації у професії, суспільстві і приватній сфері життя.

С. У. Гончаренко визначає гуманітаризацію освіти як переорієнтацію з предметно-змістового принципу навчання на вивчення цілісної картини світу й насамперед – світу культури, світу людини; а також як відображення у змісті навчання світової філософської й загальнокультурної спадщини [2, с. 77].

Гуманітаризація здійснюється шляхом пізнання філософських істин, емоційно забарвленого світу мови і літератури, образно-емоційних творів художнього мистецтва, чуттєвих музичних творів.

Гуманітарні аспекти навчання і виховання у вищій школі знаходять вияв у гармонійному розвитку особистості шляхом поглиблення духовних контактів з оточуючим світом, культурою, мистецтвом, природою [3, с. 11]. Важливим чинником формування світоглядних уявлень і орієнтирів є гармонійне поєднання таких напрямків як гуманітарне засвоєння цілісної картини світу засобами іноземної мови, історико-культурне та художньо-естетичне виховання засобами мистецтва [6, с.171-172].

У світлі вищезазначеного виникає питання щодо реалізації викладачами ВТНЗів можливостей гуманітаризації навчання при викладанні відповідних дисциплін. Зрозуміло, що викладачі дисциплін гуманітарного циклу – філософії, української та іноземної мови, історії у своєму арсеналі мають більше педагогічних засобів і методів

для створення передумов формування гармонійної особистості; сам зміст гуманітарних дисциплін орієнтований на розкриття і збагачення особистісного творчого і світоглядного потенціалу, розвиток критичного мислення, плекання духовної культури, усвідомлення цінності внутрішньої свободи.

Використання сучасних мультимедійних технологій можна креативно і з користю використовувати з метою підсилення основного тематичного матеріалу і знайомитись з пам'ятками культури, шедеврами мистецтва, прослуховувати фрагменти музичних творів, здійснюючи, наприклад, віртуальні подорожі та екскурсії по визначним місцям світу. Отримані враження, емоції та культурна рефлексія студентів варті того, щоб знаходити можливість у рамках обмеженого навчального часу на долучення студентів до світу прекрасного.

Разом з тим, об'єктивна закономірність гуманітаризації навчального процесу як з інженерно-технічних, так і гуманітарних дисциплін знаходить вияв у впливі на розвиток пізнавальної активності студентів світоглядних позицій, культури самого викладача.

Культура – (лат. cultura - обробіток, виховання) – історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здатностей людини, виражений у типах і формах організації життя і діяльності людей, їхніх взаємовідносинах [4, с. 207]. Крім того, під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльністю [2, 182].

Педагогічна культура виникає під впливом педагогічної діяльності і є необхідною умовою її здійснення [10, с. 196]. В основі педагогічної культури лежать світоглядні, моральні, естетичні та інші компоненти загальної куль-

тури викладача [4, с. 208].

В. Я. Яблонко виділяє такі основні структурні елементи педагогічної культури викладача вищого навчального закладу [10]:

- широкий кругозір, та інтелігентність;
- висока моральність, що є сукупністю таких моральних якостей як чесність, правдивість, сумлінність;
- педагогічна спрямованість, інтерес до внутрішнього світу тих, хто навчається, що передбачає усвідомлення суспільної значущості професії;
- підвищена вимогливість до себе, висока культура спілкування і поведінки.

Підкреслимо значущість мови в контексті педагогічної культури і поведінки викладача та його впливу на формування у студентів гуманітарних принципів пізнання дійсності. Загальні особливості мови визначаються загальними властивостями реальності, отже, через мову відбувається з'ясування реальної картини світу [9, с. 56]. Пізнання дійсності через мову викладача, якою доноситься інформація, сприяє формуванню відношення до цієї дійсності студентів: позитивного або негативного, філософського, естетичного, емоційного.

Істотною ознакою культури поведінки людини є дотримання мовленнєвого етикету [4, с. 276]. Моральну основу мовленнєвої поведінки викладача складають гуманізм, ввічливе, шанобливе, терпиме ставлення до особистості того, хто навчається [4, с. 277].

Отже, викладач ВТНЗ повинен не лише бездоганно знати специфіку своєї дисципліни і передавати фахові знання студентам, а й усвідомлювати необхідність постійного самовдосконалення, підвищувати рівень воло-

діння рідною й іноземною мовами, шукати творче натхнення у творах літератури та мистецтва, збагачувати свій світогляд; таким чином, викладач нестиме у своїй душі світло, що проникатиме у душі й серця студентів, зміцнюючи їх морально і духовно.

Висновки. Перехідний період у нашому суспільстві, спричинений змінами та реформами у політичній, економічній, соціальній сферах обумовлює перетворення у сфері вищої освіти. Зазнає змін зміст самої освіти – декларуються пріоритети спрямованості освіти на людину з урахування гуманістичних концепцій навчання та виховання. Разом з тим, вирішення

суперечностей між технократизмом в освіті і її гуманітаризацією продовжується; поза тим, важливість здійснення гуманітаризаційних процесів підтримується освітянами.

Особистість студента – майбутнього фахівця в інженерній галузі формується у процесі пізнання, спілкування і діяльності під впливом середовища, професійної підготовки, самоосвіти і самовиховання, авторитету педагога [7]. У таких умовах гуманітарна складова розвитку студента сприяє формуванню принципів і позицій самодостатньої, зацікавленої, мотивованої до прояву у різних сферах життя особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белкіна С. Д. Оновлення змісту інженерно-технічної освіти в умовах інформатизації промисловості / С. Д. Белкіна // Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Педагогіка, психологія і соціологія». – Красноармійськ, 2015. – № 1(16). – С. 15–22.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Концепція національного виховання // Освіта. – 1994. – 26 жовтня. – С. 11.
4. Кузнецов И. Н. Настольная книга преподавателя / И. Н. Кузнецов. – Мн. : "Соврем. слово", 2005. – 544 с.
5. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / За ред. А. В. Семенової. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 341 с.
6. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие / Под общ. ред. А. А. Деркача. – М. : Изд-во РАГС, 2010. – 258 с.
7. Пионова Р. С. Педагогика высшей школы: учеб. пособие / Р. С. Пионова. – Мн. : Выш. шк., 2005. – 303 с.
8. Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна ХХІ століття") : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лист. 1993 р. № 896 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 576 (576-96-п) від 29.05.96)
9. Сенік Р. М. Мова як суб'єкт і об'єкт філософії / Р. М. Сенік // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2014. – №5. – С. 51-62.
10. Яблонко В. Я. Психолого-педагогічні основи формування особистості / В. Я. Яблонко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 220 с.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Byelkina S. D. Content renovation of engineering and technical education in the context of industry informatization / S. D. Byelkina // *DonNTU scientific works. Series: «Pedagogy, psychology and sociology»* – Krasnoarmiysk, 2015. – № 1(16). – P. 15–22.
2. Goncharenko S. U. *Ukrainian pedagogical dictionary* / S. U. Goncharenko. – K. : Lybid, 1997. – 374 p.
3. *Concept of national education* // *Osvita*. – 1994. – October, 26. – P. 11.
4. Kuznetsov I. N. *Teacher's table book* / I. N. Kuznetsov. – Mn. : "Sovrem. slovo", 2005. – 544 p.
5. *Psychology and pedagogy bases* / Ed. by A. V. Semenova. – 2 nd ed. – K. : Znannya, 2007. – 341 p.
6. *Psychology and pedagogy of higher school* / Ed. by A. A. Derkach. – M. : Izd-vo RAGS, 2010. – 258 p.
7. Pionova R. S. *Pedagogy of higher school* / R. S. Pionova. – Mn. : Vyssh. shk., 2005. – 303 p.
8. About Government national program "Osvita" ("Ukraine of the XXIst century") : Ukraine Cabinet Council Decree from Nov, 3, 1993. № 896.
9. Senyk R. M. Language as subject and object of philosophy / R. M. Senyk // *Humanitarian annals of ZDIA*. – 2014. – №5. – P. 51–62.
10. Yablonko V. Y. *Psychology and pedagogy bases of personality development* / V. Y. Yablonko. – K. : Zentr uchbovoyi literatury, 2008. – 220 p.